

A magyar klímapolitika jövőjéről 2. rész

Hova akarunk eljutni

A 2020 áprilisában, az 50. Föld Napja alkalmából alapított [Green Policy Center](#) szakmai műhely a 2050-es klímasemlegesség eléréséhez vezető útról minél szélesebb körű társadalmi párbeszédet kíván kezdeményezni. Meggyőződésünk szerint a jelenkor környezeti problémáinak legmélyebb, valódi oka az ember és természet közötti harmónia felbomlása, amelynek mielőbbi helyreállítása nélkül nincs esélyünk a kedvezőtlen folyamatok eredményes kezelésére. E nélkül csak felszínes és legfeljebb átmeneti megoldásokat találhatunk. A valódi változás tehát nem a külső körülményekben, hanem hozzáállásunkban kell, hogy megtörténjen. Szakmai műhelyünk alapvetően ennek előmozdításán munkálkodik, ugyanakkor szólni kíván konkrét aktuális ügyekről is, hiszen egy-egy helyes szakpolitikai intézkedés eredménye is visszahathat hozzáállásunkra, így a két folyamat egymást erősítheti.

Bevezetés

A háromrészes stratégiai szempontokkal foglalkozó tanulmány sorozatunk [első részében](#) a magyar klímapolitika jövője szempontjából fontos alapvetések rögzítésére tettünk kísérletet. A második rész azt kívánja vizsgálni, hogy a kiindulópontok helyes rögzítése után melyek lehetnek a legfontosabb céljai a magyar klímapolitikának, melyek azok a mérföldkövek, amelyek elérése értelmet ad a cselekvéseknek, egyúttal viszonyítási pontokat is jelentenek. A legalapvetőbb célt a klímasemlegesség elérése adja, az határozza meg a hosszú távú kibocsátás-csökkentési akciókat. Ugyanakkor ahogy látni fogjuk, ez csak az üvegházhatásúgázok (ÜHG) kibocsátásainak csökkentésével kapcsolatos tevékenységek meghatározója lehet. Vannak és kell is, hogy legyenek más céljai is a nemzeti klímapolitikának. A klímapolitika az éghajlatváltozás jellegéből adódóan ráadásul nem lehet csak egy szakpolitika a sok közül, hanem az egyes szakpolitikák meghatározójává kell válnia. Ha ez nem történik meg, akkor nem következhetnek be azok a szükséges változások, amely a probléma valós kezelését eredményezhetik. A Párizsi Megállapodás 2. cikkében megfogalmazott hármas célrendszert követve három dimenzióban vizsgáljuk meg milyen célok felé érdemes haladnia a nemzeti klímapolitikának.

Kibocsátáscsökkentési és elnyelési dimenzió

A [Párizsi Megállapodás](#) rögzíti azt a hosszú távú célt, hogy „a jelen század második felében méltányossági alapon, a fenntartható fejlődés és a szegénység felszámolásának összefüggésében egyensúly jöjjön létre az üvegházhatású gázok emberi eredetű forrásokból

való kibocsátásai és a nyelők általi eltávolításai között.” Ezt nevezzük a hétköznapi szóhasználatban klímasemlegességnek. Az utóbbi időben szerencsére [egyre több ország deklarálja](#) az Éghajlatváltozási Kormányközi Testület (IPCC) által közreadott [jelentés](#) alapján, hogy már a század közepére (a legtöbben 2050-re) el kívánják érni ezt az állapotot. E pozitív fejlemény mellett azonban legalább három további fontos vonatkozásáról kevesebbet beszélünk.

Az első, hogy **ha egy ország kitűzi a klímasemlegességi célt, annak azt is hitelesen kell bemutatnia, hogy hogyan tervezi azt elérni. Mert bár rendkívül fontos és nagy jelentősége van a politikai elköteleződésnek, konkrét tervek és a tervek végrehajtását nyomon követő és ajánlásokat is megfogalmazó nemzeti monitoring rendszer nélkül nem lesz több, mint egy üres politikai ígéret. A hosszú távú klímacélok elérésének leghatékonyabb módszere pedig az úgynevezett „visszafelé tervezés”.** Ehhez először meg kell határozni, hogy pontosan milyen ÜHG kibocsátási szint mellett áll be a fent hivatkozott nemzetenként eltérő egyensúly. A mai tudásunk szerint ugyanis nehezen képzelhető el, hogy valamennyi emberi eredetű ÜHG-kibocsátás megszűnjön. Biztosan marad egy bizonyos szint, ami viszont nem lehet több, mint az ezt semlegesíteni képes természetes (vagy esetleg később [mesterséges](#)) nyelőkapacitások mértéke. Ha ez a kibocsátási szint meghatározásra került, akkor számítható ki, hogy a jelenlegi kibocsátásokat pontosan mennyivel kell csökkenteni a klímasemlegesség elérése érdekében.

Viszont inentől kezdődnek az igazi nehézségek, mert többféle forgatókönyv képzelhető el azzal kapcsolatban, hogy a két pont közötti vonalat hogyan húzzuk meg. Illetve azzal kapcsolatban is eltérő elképzelések vannak, hogy mely kibocsátó szektorokból „hagyhatnak bent” kibocsátást a rendszerben és mennyit. Elméletben gyakorlatilag bármilyen pálya elképzelhető, de a valóságban ez nincs így. A hiteles és a gyakorlatban is megvalósítható kibocsátás-csökkentési pálya legfontosabb tulajdonsága, hogy a végcélből indul ki, nem pedig a jelenlegi „lehetőségekből” próbál előre következtetni. Ebből viszont az is következik, hogy **a középtávú klímacélok önmagukban nem sokat érnek, ha nem a hosszú távú célok logikus és abból visszavezethető mérföldköveiként kerülnek meghatározásra. Ám ha ezt a módszert követve helyesen állapítják meg őket, ezeknek a mérföldköveknek óriási jelentőségük van, hiszen időben sokkal közelebb jelölik ki a kívánt haladási irányt és „időben jelzik”, ha nem jó felé tartanak a folyamatok.** A fentiek alapján a magyar klímapolitikában először meg kell alkotni egy hiteles és ambiciózus hosszú távú stratégiát, amelynek nem az a legfőbb feladata, hogy harminc évre előre lássa és pontosan kijelölje a csökkentési pálya minden részletét, hanem elsősorban az, hogy meghatározza a főbb haladási irányokat és azt a kibocsátási egyensúly szintet, amelyet el kell érünk. Emellett a stratégiához

kapcsolódva létre kellene hozni olyan állandó fórumokat, amelyek folyamatosan egyeztetve szoroson nyomon követik az egyes főbb szektorokban zajló folyamatokat, fejleményeket és azok fényében javaslatokat tudnak megfogalmazni a döntéshozók felé. Ezekbe a fórumokba egyaránt be kell vonni a központi és helyi kormányzatok, az üzleti szféra és a civil szervezetek képviselőit is. A hosszú távú stratégia elkészítése a Párizsi Megállapodásból is levezethető kötelezettség, amelyet Magyarország is teljesíteni kíván. A Kormány 2020 januárjában már elfogadta a magyar hosszú távú terv, a Nemzeti Tiszta Fejlődési Stratégia (NTFS) első változatát, amelynek véglegesítésén jelenleg is dolgozik. Az elfogadásra a tervek szerint még idén tavasszal sor kerülhet.

Ha ez a hosszú távú terv elfogadásra kerül, akkor ennek fényében szisztematikusan felül kell vizsgálni az összes korábban kitűzött rövid vagy középtávú átfogó és ágazati célt is és meg kell nézni, hogy azok összhangban vannak-e az NTFS és a klímátörvény által is meghatározott 2050-es klímaseglegességi céllal. A 2030-ra vonatkozó Nemzeti Energia és Klímaterv kereteit meghatározó uniós [szabályok](#) lehetőséget adnak arra a tagállamoknak, hogy még 2030 előtt felülvizsgálják terveiket és ambiciózusabb célokat, illetve intézkedéseket fogalmazzanak meg. Az így meghatározott részcélokat pedig ugyanúgy rögzíteni kell jogszabályi szinten is, azzal, hogy azokat időről időre érdemes felülvizsgálni, hogy valóban biztosítják-e a helyes pályán való haladást. Végül, de nem utolsó sorban a fenti szakmai fórumok mellett szükség van egy független tudományos tanácsadó testületre is, amely (pl. a brit Éghajlatváltozási Bizottság mintájára) ajánlásokat fogalmazhat meg közvetlenül a kormány felé.

A második vizsgálendő aspektus logikusan következik az előzőből. Megfordítva a kibocsátás-központú szemléletet, ha az elnyelési kapacitásoknak egyensúlyt kell képezniük a kibocsátásokkal, akkor **az elnyelési potenciált (vagyis az ÜHG-megkötési mennyiséget) is egy adott szinten hosszútávon legalább (a természetes változékonyságból adódó kilengésektől eltekintve) stabilizálni kell.** Ez ugyanis egyáltalán nem magától értetődő, hogy egy bizonyos szinten maradna „önmagától”. Maga az éghajlatváltozás okoz ugyanis olyan hatásokat, (pl. szárazság, gyakoribb erdőtüzek, a Kárpát-medencei fafajtáknak és egyéb növényeknek kárt okozó élőlények megjelenése más területekről stb.) amelyek súlyosan veszélyeztetik annak az ökoszisztémának a fennmaradását, amely egyéb fontos funkció mellett az ÜHG-k elnyelését is biztosítja. Márpedig az erdők vagy más jelentős ÜHG-megkötést biztosítani tudó területek kialakítása, pótlása vagy növelése nem rövid távú folyamat, így nincs semmilyen indok az ezzel kapcsolatos tervezés és gyakorlati megvalósítás elkezdésének halogatására. Ráadásul a „hagyományos” erdőtelepítés nem elegendő, számos más tényezőt is figyelembe kell venni, elsősorban a hosszú távú hatásokat és a földhasználat

változásának általános irányait is. Biztosítani kell többek között, hogy bizonyos területek soha ne kerülhessenek mezőgazdasági vagy egyéb emberi tevékenység által jelentősen módosított használatbavételre, annak érdekében, hogy megmaradjon természetes elnyelő képességük. Ki kell mondanunk, hogy **szükség van Magyarországon területén olyan nagy természeti egységekre akár a nemzeti parkokon túl is, amelyeket örökre meghagyunk a természetnek és kizárjuk ott a földhasználat megváltozásának lehetőségét. Összességében pedig nem csak az ÜHG kibocsátás-csökkentési, hanem ÜHG elnyelési szintet is meg kell határozni, ahová 2050-ig el akarunk jutni és következetesen, késlekedés nélkül kell afelé elmozdulni.**

A harmadik felvethető szempont pedig a klímasemlegesség elérése utáni célok. Erről talán még korai igazán komolyan elgondolkodni, azonban látni kell, hogy **a klímasemlegességet nem egy időpillanatban kell elérni, hanem legkésőbb 2050 után folyamatosan meg kell őrizni. Sőt, egyesek már arra tesznek javaslatot, hogy a klímasemlegesség megőrzése nem elegendő, hanem úgynevezett nettó negatív kibocsátási szintre kell törekedni.** Ez azt jelenti, hogy az emberi eredetű kibocsátások mértéke kevesebb, mint a nyelőkapacitás. Erre azért lenne szükség – mondják az emellett érvelők – mert a légkörbe már kibocsátott ÜHG mennyiségét nem csak szinten tartani, hanem csökkenteni kellene hosszútávon, hogy az éghajlatváltozás következményei ne súlyosbodjanak a már jelen lévő hosszú életű gázok miatt. Egyelőre kérdéses, hogy ez pontosan hogyan lesz lehetséges és mekkora az a mennyiség, aminek a „kivonása” már pozitív eredményt hozna. Mindenesetre a hosszú távú tervezés körében el kell kezdeni alaposabban is megvizsgálni ezeket a szempontokat is, hiszen teljesen más igénye van egy „szinten tartó” és más egy nettó negatív kibocsátási szintre törekvő szakpolitikának.

Alkalmazkodási dimenzió

Magyarország önmagában nem alakítója, sokkal inkább elszenvedője az éghajlatváltozásnak. Ebből persze nem következhet az, hogy ne jóhiszeműen, a lehető legnagyobb mértékben és ütemben csökkentse kibocsátásait, azonban legalább ilyen hangsúllyal szükségessé teszi, hogy alkalmazkodjon a már felmerülő, illetve felkészüljön az elkerülhetetlen és a várhatóan bekövetkező hatásokra. A 2018-ban elfogadott [második Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégia](#) alkalmazkodási jelmondata a következő: „felkészülni az elkerülhetetlenre, megelőzni az elkerülhetőt!” Hogy pontosan milyen elkerülhetetlen hatásokra is kell felkészülni, arról egy folyamatosan frissülő, tudományos vizsgálatokkal is alátámasztott „térképre” van szükség. A Magyar Kormány 2020 januárjában elfogadott egy jelentést, amely a legfontosabb várható hatásokat summázza. Ugyanakkor **szükség van arra, hogy egy átfogó és folyamatosan**

frissített jelentés álljon rendelkezésre az éghajlatváltozás Magyarországon várható rövid, közép és hosszútávú következményeiről. Egy ilyen naprakész tudásanyag teremthet csak biztos alapot ahhoz, hogy az alkalmazkodás területén a helyes célok kerüljenek megfogalmazásra és a megfelelő intézkedéseket vezessék be. Ezt a jelentést azzal a céllal is kell majd fejleszteni például a katasztrófák várható bekövetkezésének jelzése és azok elhárítása kapcsán, hogy a hivatászszerűen ezeken a kiemelten veszélyeztetett területeken dolgozók, illetve maguk a katasztrófákkal foglalkozó szakemberek is kellően felkészültek legyenek az esetlegesen bekövetkező szélsőséges helyzetekre.

Ugyanakkor természetesen nem csak a szűkebb értelemben vett katasztrófahelyzetekre kell felkészülni, ennél merőben többről van szó. Már most is világosan látszik, hogy a globális jelenségekkel összhangban Magyarországon is növekedni fognak a szélsőséges időjárási jelenségek, különösen a hóhullámok és az extrém csapadékjelenségek (szárazság, áradás stb.). Az ezt figyelembe vevő **helyes alkalmazkodási politikáknak nem csupán az ellenállóképességet kell fokozniuk, de lehetőleg a természettel összhangban álló megoldásokkal (angolul: nature-based solutions) a további kibocsátások megelőzését, illetve a már jelenlevők csökkentését is szolgálniuk kell.** Ennek egyik példája lehet az olyan átgondoltabb, a természettel nagyobb harmóniában álló vízkezelési megoldások bevezetése, amelyek egyben csökkentik is a vízigényt, de a városi hősziget jelenségeket enyhítő árnyékolás, zöldítés, fatelepítés is jelentős segítséget nyújthat. Mindezek mellett érdemes gondolnunk a pénzügyeink “klímabiztossá” tételére is oly módon, hogy sor kerül újfajta, a klímaváltozás negatív hatásaira reagáló biztosítási termékek bevezetésére is. Ezért például a légkondicionálás tüneti kezelése helyett is, ahol csak lehet, olyan megoldásokat kell alkalmazni, amelyek megelőzik a túlmelegedést, azaz a légkondicionálásra való igény kialakulását. Az alkalmazkodás területén nehéz konkrét számszerű célokat kitűzni, mert a hatások természetétől is függ, hogy miben lehet mérni a sikert vagy épp a károk elkerülését. A fenti két alapvetés – a reális, naprakész térkép a várható hatásokról és a kibocsátás-csökkentési társított előnyöket is biztosító alkalmazkodási tevékenységek– azonban olyan szilárd alapját jelenthetik a helyes alkalmazkodási célkitűzéseknek, amelyek megvalósítása az első fontos lépést jelenti.

Pénzügyi dimenzió

Nincs és nem is lehet érdemi fellépés az éghajlatváltozás ellen, ha nem szolgálja azt egyértelműen a pénzügyi- és gazdaságpolitika is. Ha valaki meg szeretné ismerni egy ország valódi prioritásait, vagy hogy mely területeket tartja igazán fontosnak, érdemes megnézni a költségvetését. Ez a látszólag egyszerű mondás, azonban a gyakorlatban nem ilyen egyszerű,

főleg, ha az éghajlatváltozás elleni fellépésről van szó. Első, de második pillantásra sem lehet minden tételről egyértelműen megállapítani, hogy mennyiben szolgálja vagy éppen ellentétes a klímacélokkal. Mégis vannak egyszerű igazságok. Először is az EU költségvetése esetében is követett példának megfelelően **ki kell mondani, hogy semmilyen, a magyar költségvetés kiadási oldalán szereplő tétel nem állhat ellentétben a klímacélok elérésével.** Ezt a luxust már nem engedhetjük meg magunknak, ha valóban el kívánjuk érni a klímasemlegességi célt. A fenti állítás fényében ezt leginkább egy tudományos megalapozottsággal készülő kategóriarendszer (taxonómia) felállításával és következetes betartásával lehet érvényre juttatni. Egy ilyen szempontrendszer vizsgálatával kiegészülhetne például a magyar Költségvetési Tanács feladatköre. Nyilvánvalóan ez a folyamat nem egyik napról a másikra valósítható meg és a konkrétumokat sok vita övezheti, ugyanakkor amennyiben érdemi célokról beszélünk, elengedhetetlennek tartjuk az efelé történő elmozdulást.

A Kormány korábbi becslései szerint a magyar GDP kb. 2%-át kellene évente „klímacélokra” fordítani 2050-ig ahhoz, hogy a klímasemlegességi cél elérhető legyen. Ezzel kapcsolatban két dolgot fontos látni. Az egyik, hogy ez a becslés – amelyet nagyságrendileg és nem konkrétan kell érteni – nagyjából a NATO által elvárt éves honvédelmi kiadással megegyező összeg. Ha ezt abból a szempontból nézzük, hogy a jelenlegi életformánk megőrzése a tét, nehéz lenne túl nagy árról beszélnünk. Itt azonban fontos megjegyezni, hogy **a döntési pont nem az, hogy ezt a mennyiségű költést rászánjuk-e vagy sem a klímacélokra, hanem az, hogy a ma még menedzselhetőnek látszó átállást kontrolláltan visszük-e végig, vagy ha nem, akkor az elkerülhetetlenül bekövetkező negatív hatások tüneti kezelésére kell-e költenünk nagyságrendekkel többet.** Ez a valós döntési pont tehát, nem pedig a “költés” vagy “nem költés”. Ráadásul alapvető különbség például a NATO kiadásokhoz képest, hogy a klímasemlegességi átállás költségeit messze nem csak az államnak kell finanszírozni. Míg a hadsereg senki nem fogja (és nem is tudja) saját pénzét költeni, addig a klímacélok elérésére a magánszféra is hajlandó lesz költeni, tekintettel arra, hogy a célok gazdasági előnnyel is kecsegtetnek és így megéri rájuk áldozni.

A fentiek alapján az államnak két fontos feladat van az átállás pénzügyi dimenziójában. Az első a **példamutatás. Ki kell mondani, hogy magyar közforrásból mostantól csak és kizárólag a klímasemleges átállást támogató projekteket és beszerzéseket lehet finanszírozni.** Emellett a magyar államnak az EU költségvetéshez hasonlóan meg kell állapítania azt is, hogy a magyar közpénzek hány százalékát kell kifejezetten a zöld átállás szolgálatába állítani, és ezt az indikátort időről időre felül kell vizsgálni, hogy elegendő-e a tevékenységek finanszírozására.

A másik alapvető feladat az iránymutatás, vagyis olyan, a gazdasági szereplők számára egyértelmű, világos szabályok megalkotására van szükség, amelyek alkalmasak arra, hogy érdeemben ösztönözzék a „helyes”, klímabarát pénzügyi irányba történő elmozdulást és a lehető legnagyobb mértékben nehezítsék meg a klíma- és fenntarthatósági célokkal ellentétes befektetéseket és költségeket. A Green Policy Center egy külön tanulmányorozat keretében mutatja be az ún. fenntartható finanszírozás kialakulását, jelenlegi- helyzetét és főbb jövőbeli trendjeit.

*

A következő, egyben befejező részben arról fogunk beszélni a teljesség igénye nélkül, hogy hogyan és milyen főbb eszközökkel lehet eljutni a jelen cikkben meghatározott főbb célok felé az egyes gazdasági szektorokban és hogyan segítheti elő ezt a folyamatot egy tudatos társadalmi felkészítés és támogatás.